

Březanovy listy: Časopis Bratrstva rožmberské lebky 1. část

Členové řádu nosili odznak v podobě zlaté lidské lebky s lunetou

Obsah

Historie bratrstva str. 5

Tipy na výlet str. 6 - 11

S fotoaparátem za heraldikou str. 12 - 16

Barvy, estetika a středověký člověk str. 16 - 19

Santiago de Compostela str. 19 - 21

Organizace a činnost obecní stráže královského města Plzně v období po roce 1880 str. 22 - 31

Historie Bratrstva

Rožmberské bratrstvo lebky bylo založeno českým šlechticem Petrem Vokem z Rožmberka koncem 16. století. V posledních letech života měl Petr Vok při sobě neustále miniaturní lebku s nápisem Memento mori a podobný dárek věnoval i svým dobrým přátelům, které zapisoval do zvláštního seznamu, jako kdyby patřili k nějakému bratrstvu. Pan Petr Vok skutečně nějaké to bratrstvo založil. Jeho základní heslo znělo: „*Cogita aeternitatis!*“ Ano, povzbudivá myšlenka: „*Rozjímej o věčnosti!*“ a Memento mori „*Pamatuj na smrt*“. To heslo nechal vyrýt na zlatých medailonech, které pak rozdál členům bratrstva a sám je také nosil. Kromě toho rozdál roku 1579 svým přátelům „*prsténky proti padoucí nemoci a proti božci*.“ (Tedy proti epilepsii a proti psotníku.) Členové řádu nosili na hrudi odznak v podobě zlaté lidské lebky s lunetou, vážící osmdukátů (tedy 27gramů). Autorem byl zlatník Herzig van Bein. Řádová hesla vybral Petr Vok z Rožmberka, a to Memento Mori (lat., česky „Pamatuj na smrt“) a Cogita Aeternitatem (lat., česky „Rozjímej o věčnosti“). Tato hesla naplňovala vlastní podstatu a účel řádu, tedy neustále pamatovat na to, že život netrvá věčně.

Prvním velmistrem se stal sám zakladatel bratrstva. Smrtí Petra Voka roku 1611 vymřel rod Rožmberků, nicméně samotný řád nezankl. Podle dědického ustanovení převzal rodinný majetek a stanul v čele bratrstva Jan Jiří ze Švamberka, a to až do své smrti roku 1617, kdy velmistrovský post převzal Švamberkův syn Petr ze Švamberka. Petr ze Švamberka se ale účastnil aktivně stavovského povstání proti císaři (stál v čele direktoria). Ač zemřel 24. května 1620, byl posmrtně odsouzen ke ztrátě cti a konfiskaci majetku ve prospěch císaře. Tím historie bratrstva končí. Ani Schwarzenbergové ani Buquoyové bratrstvo neobnovují. Dodnes se nenalezl žádný dokument který by umožnil přesně rekonstruovat řady členů nebo tradice bratrstva. Několik stop se však dochovalo. Útržkovitě se však objevují doposud dochované archiválie a vědecké studie, které členy řádu potvrzují. Můžeme se domnívat, že členem řádu byl například Kristián I. Anhaltský, Jan Zrinský ze Serynu, Václav Vratislav z Mitrovic, nebo Karel starší ze Žerotína. (V roce 1588 vznikl pozoruhodný záznam do deníku Smila Osovského společně podepsaný Petrem Vokem i Karlem ze Žerotína a doprovázený latinskými citáty i vpiskami psaný tajným písmem. Podle něhož tito tři aristokraté ustavili jakési bratrstvo zasvěcenců. O Petru Vokovi se zde píše jako o panu contra spem.) Naprostou jistotu v otázce členství však můžeme mít u Smila Osovského nebo u Martina Fruweina z Podolí, což je podloženo listem z památníku (štambuchu) Jana Jiřího ze Švamberka, sestávajícího z erbu Martina Fruweina a hesla „Pomni na smrt“, tedy řádového hesla Memento Mori s datací roku 1609. Obnova bratrstva přichází koncem roku 2018.

Tipy na výlet: Český Krumlov

Výhodně položené vyvýšené místo nad řekou [Vltavou](#) bylo osídleno zřejmě již na přelomu starší a mladší doby bronzové. Není vyloučeno, že zde stávalo i menší hradiště. Jisté je, že v první polovině 13. století byl na tomto místě pán z Krumlova, jedné z větví rodu Vítkovců, založen gotický hrad. Písemně je poprvé zmiňován roku 1253. Byl opatřen válcovou věží a nacházel se na místě dnešního Hrádku. Pojmenování získal nejspíše podle latinského resp. staroněmeckého označení blízkého zakrouceného vltavského řečiště. Názvy Castrum Crumnau resp. Crumbenowe lze volně přeložit jako „křivá řeka“ či „křivý poloostrov“.

Zakladatelem zmíněného rodu Vítkovců byl Vítek I. z Prčice na Sedlčansku, který přišel do jižních Čech ve 12. století. Tento šlechtic zastával významnou funkci stolníka neboli jídlonoše krále Vladislava II. V jižních Čechách postupně získal značný majetek, který před svou smrtí (1194) rozdělil svým synům. Tato napůl bájná událost je zachycena na slavném obraze Dělení růží, jehož kopii lze spatřit na krumlovském zámku.

Smrtí Voka roku 1302 krumlovští potomci Vítkovců vymřeli a Krumlov měl připadnout českému králi. Nicméně Václav II. jej daroval příslušníkům další větve tohoto rodu, Rožmberkům. Ti pak přenesli své sídlo z poněkud stranou položeného hradu v Rožmberku na Krumlov. Odtud pak jako jeden z nejmocnějších rodů v zemi spravovali své dominium bezmála 300 let.

Jedním z významných Rožmberků byl ambiciózní a nemilosrdný Oldřich II. z Rožmberka (1403-1462). Pro své záměry dokázal učinit cokoli, nebyly mu cizí intriky a neváhal ani padělat důležité listiny. V době husitských válek připravovali jeho nepřátelé rozsáhlé spiknutí, při němž chtěli pomoci Janu Žižkovi dobýt Český Krumlov. Oldřicha měl jeho vlastní kuchař otrávit a následně dokonce zapálit hrad. Plánovaná akce však byla prozrazena. Jaký byl další osud spiklenců lze vytušit ze skutečnosti, že o celé události nás dnes informuje zápis v rožmberské popravčí knize.

Rožmberská epocha, zvláště za vlády Viléma z Rožmberka, byla zároveň obdobím největšího rozkvětu jak samotného hradu, tak i města a téměř celých [jižních Čech](#). Právě tehdy počala tvář někdejšího gotického hradu získávat podobu zámku.

Stále vyšší Vilémovy nároky na reprezentaci však postupně uvrhly panství do dluhů. Blížící se bankrot odvrátil mladší Vilémův bratr a zároveň poslední Rožmberk Petr Vok, když v roce 1601 prodal Krumlov Habsburkům, konkrétně císaři Rudolfovi II. Žádný z členů této dynastie na zámku nepobýval, pouze za Rudolfovy vlády „proslavil“ Krumlov po celé Evropě svým skandálním životem duševně nemocný císařův levoboček don Julius d'Austria. Byl zde byl internován v letech 1606 až 1609. Po Rudolfovi byl od roku 1612 do roku 1619 majitelem Krumlova císař Matyáš.

Zdroje: www.visitceskykrumlov.cz

S fotoaparátem za heraldikou

Schwamberg

Barvy, estetika a středověký člověk: Barvy urozených

Karel V. nervózně kontroluje svůj dvůr. Očekává návštěvu svého strýce, císaře Karla IV. „*Snad je vše připraveno,*“ mumlá si pro sebe. On sám si bere červené šaty a doplňuje je modrou. Modrá je barva Francie, červenou chce uctít svého hosta. Bourbon má na sobě rovněž modrou, čímž je poctěn za své válečné úspěchy. Šedou a černou ale vyfasovali královi bratři, protože se jim nevede v bojích s Angličany a klesli v králových očích.

Banket pro Karla IV. a jeho syna Václava IV, kde nechybí královské barvy. Obraz Jeana Fouqueta.

Možná si někdy říkáte, jak vůbec vnímal středověký člověk umění a estetiku? Byli byste ale na omylu, pokud se domníváte, že vůbec, protože vám přijde člověk této éry jako nevzdělaný a negramotný barbar. Opak je pravdou. Miloval barvy, umění a kochal se krásou všude, kde s ní přišel do kontaktu. *„To, čeho si dnes ani nevšimneme nebo vnímáme pouze podvědomě, bylo pro středověkého člověka hluboce symbolické. S nadsázkou by se dalo říci, že středověký člověk viděl to, co dnešní člověk není schopen zachytit,“* vysvětluje bakalářka filosofie **Michaela Sochorová**. Symboliku barev můžeme najít v dobové křesťanské literatuře, umění i v běžném životě člověka středověku. A právě na poslední bod se zaměříme v této úvodní kapitole.

Šaty dělají kmána...

Podle barevnosti oděvu se dalo většinou určit postavení daného jedince. Ani vladař, svobodný měšťan nebo feudál neměl vliv na to, jakou barvu šatů si zvolí. Vše mělo svá pravidla. Barva, látka, střih, dekorace. To vše mělo svůj řád. *„Heraldický systém a oděv nebyly individuální realitou, ale realitou institucionální, řídicí se pevnými normami a kódy,“* doplňuje současná badatelka **Markéta Dlouhá**. Důvodem k nošení šatu mimo sociální postavení byly nevšední události jako svatba, křtiny nebo pohřeb. Někde bylo zase zvykem nosit zelené oblečení v době přicházejícího jara. Černý oděv byl symbolem městského stavu, zároveň ale spolu se šedavým patřil i k sedlákům a poddaným. Na druhou stranu i bohatší měšťanky nepohrdly tmavou zástěrou z ryze praktických důvodů.

...I pána

Naši předci se vyznali stejně dobře jako my dnes v teplých a studených barvách i různých stupních jasu a sytosti. Na počátku středověku si ale jen vyhlášení boháči mohli dovolit výrazné barvy oděvu. Barvení bylo příliš nákladné, a tak byly i šaty dvořanů často vybledlé. Sytými barvami se pyšnili jen panovníci, vyšší šlechta a nejvýše postavení církevní hodnostáři. Nejoblíbenější a nejžádanější barvou středověkých časů byla podle Dlouhé červená. Oblíbená byla již v době antiky, ale poté se jí honosili králové a císařové. Byla znakem bohatství, moci a vznešenosti. Na začátku třináctého století ji ale počala vytlačovat modrá. Dělo se tak pod vlivem přicházejícího kultu panny Marie. Po ní následovala zelená, ale červená přesto zůstávala barvou vládců, slavností a banketů. Modrá byla ale symbolem moudrosti, míru a spravedlnosti, což jsou vlastnosti, jimiž se měl honosit ideální vladař.

Stanislav Jalovec

Zdroje:

Sochorová, Michaela: Význam a symbolika barev ve středověku

Dlouhá, Markéta: Symbolika barev ve středověku: In: Kuděj: časopis pro kulturní dějiny

Huizinga, Johan: Podzim středověku

Le Goff, Jacques: Encyklopedie středověku

SANTIAGO DE COMPOSTELA

Motto: Když ti schází společnost, obrat' se na svoji hůl.. .(Albánské přísloví)

Santiago de Compostela a pověstná Botafumeiro

Město Santiago de Compostela je od roku 1982 hlavním městem Galicie a je neodmyslitelně spojeno s poutníky i místní slavnou katedrálou. Je také legendárním pohřebištěm sv. Jakuba Většího, jednoho z apoštolů Ježíše Krista a významným poutním místem, cílem svatojakubské cesty, kterou chodí křesťanští poutníci již od raného středověku. Jedná se o třetí nejvýznamnější křesťanské poutní centrum po Římu a Jeruzalému. Chrám je spjat s rokem 814, kdy na jeho místě měl být poustevníkem Pelagiem objeven ztracený hrob sv. Jakuba, který dle legendy přinesl křesťanství do Španělska. Král Alfons II. nařídil na místě objevu stavbu kaple. Tato historie je z velké části legendární, jistější je, že stavba dnešní katedrály začala v roce 1075 za panování Alfonse VI. (1040-1109) a za patronátu biskupa Diega Peláese. Katedrála byla stavěna podle vzoru klášterního kostela sv. Saturnina v Toulouse. K výstavbě se původně používala převážně žula. Stavba byla několikrát přerušena a byla dokončena v roce 1122. Tehdy byla také postavena monumentální fontána před severním portálem. Stavitel byl údajně jistý Bernard starší. Chrám byl vysvěcen v roce 1211 za přítomnosti krále Alfonse IX.

Poutníci zde končí svoji cestu, ať už se vydají z kteréhokoliv místa Evropy nebo světa. Potkáte zde Evropany, Japonce, Afričany, prakticky celý svět. Všichni se navzájem zdraví, jsou k sobě milí a usměvaví, případně se vás zeptají, zda vás nebolí nohy nebo něco nepotřebujete. Chrám má také jednu zajímavou atrakci - Botafumeiro, který je zavěšen v kladkového mechanismu v kupoli ve vrcholu chrámu. Současný kladkový mechanismus byl nainstalován v roce 1604. Botafumeiro je vyroben ze slitiny z mosazi a bronzu a nanesen velmi tenkou 20 mikrometrů vrstvou stříbra. Aktuální Botafumeiro vyrobil José Losada v roce 1851 a patří k největším na světě. (váží 80 kg a měří 1,60 m).

Na vrcholu houpačky dosahuje Botafumeiro výšky 21 metrů. Houpe se v 65 metrovém oblouku mezi dveřmi Azabachería a Praterias.

Jedna z tradice má za to, že použití kývavé kadidelnice v katedrále Santiago de Compostela začalo v 11. století. Přicházející poutníci byli unavení a nemytí. Rovněž se věřilo, že kouř kadidla má profylaktický účinek v době ran a epidemií. Pálení kadidla je také důležitou součástí liturgie, je to „orace k Bohu“ nebo forma modlitby. V 15. st. francouzský král Ludvík XI. (1423–1483) daroval katedrále peníze, aby nahradil její středověký rám, který byl vyroben ze stříbra. V roce 1554 byl uveden do provozu nový stříbrný štít. Bohužel, tato ozdoba kadidelny byla ukradena Napoleonovými jednotkami v dubnu 1809, během epizody ve španělské válce za nezávislost (1808–1814). Kadidelna Ludvíka XI v roce 1851 nahrazena současnou, méně okázalou, která tam visí dodnes.

Měl jsme velké štěstí a tento zajímavý akt osobně vidět. Chrám plný lidí a nad hlavami vám lítá tato obrovská kadidelnice, kterou nese, rozhoupá a následně drží osm mužů v červených šatech, zvaných tiraboleiros.

Další ze zajímavostí této oblasti je i místo zvané „Konec světa“, které se nachází ve vesnici Finisterre. Až sem se 25. listopadu 1465 dostala výprava, kterou český král Jiří z Poděbrad vyslal do západní Evropy s úkolem prezentovat země České koruny, jako kulturní zemi a jeho krále, jako mocného a vzdělaného vládce. V čele výpravy stanul panovníkův švagr – Zdeněk Lev z Rožmitálu. Výprava projela až do poutního místa Santiago de Compostella. Navštívila tehdejší "Konec světa" - vesnici Finisterre.

Dne 30. května 2009 byla odhalena pamětní tabule na počest tehdejší výpravy. Každý poutník zde nechá aspoň jednu část svého oblečení, která se spálí....(byl tam trochu nepořádek).

Bratři navrhuji něco podobného udělat i u nás. Památek a hlavně možností máme také celou řadu a nemusíme ani jezdit do Španělska. A vytvořit podobné, duchovní putování krajem spojené s našim Řádem.

Zdroje:

Osobní archiv autora

Přátelé poutníci

Google

Organizace a činnost obecní stráže královského města Plzně v období po roce 1880

Úvod

Na úvod svého článku bych se rád zmínil o několika skutečnostech, které mne vedly k tomu, že jsem si jako jeho téma vybral určitou dílčí kapitolu z dějin bezpečnostních sborů, tedy Obecní stráž královského města Plzně fungující v období po roce 1880 přibližně do roku 1918.

Tím prvním z mnoha důvodů byl můj eminentní zájem o historii bezpečnostních sborů vykonávajících svojí činnost na území Československé republiky v době od roku 1918 přibližně do časů poměrně nedávných, tedy do dob zrodu současné Policie České republiky. Jako regionální historik se zabývám situací v pohraničí v těžkém období roku 1938, se specializací na pohraniční incidenty mezi příslušníky četnictva, uniformované stráže bezpečnosti, finanční stráže a teroristy z řad henleinovské SDP, ke kterým v uvedeném roce docházelo v prostoru okresu Sokolov, přičemž dané téma je dle mého názoru drobnou, ale neméně významnou částí historie bezpečnostních sborů. Dalším z důvodů byl ten, že pracuji jako strážník Městské policie Sokolov, kde působím ve funkci projektového manažera Oddělení prevence kriminality, a jsem přesvědčen, že každý strážník či policista by měl historii bezpečnostních sborů alespoň v kostce znát, být na své předchůdce náležitě hrdý a s ohledem na „firemní“ tradice by měl také vykonávat svojí službu. Z uvedeného je patrné, že k problematice dějin bezpečnostních sborům mám tedy velmi úzký vztah, proto když se mi do ruky dostal Služební řád obecní stráže královského města Plzně z roku 1880, bylo rozhodnuto o tom, že se pokusím

problematiku komunálního sboru statutárního města Plzně zpracovat do podoby tohoto článku.

Vývoj komunálních sborů na území Habsburské monarchie v období do

19. století

Podíváme-li se do historie našeho státu, potažmo do historie zemí Koruny české, nemůžeme si nevšimnout vzájemného spojení s tehdejší Habsburskou monarchií, jejímž centrem bylo, až na krátké období vlády Rudolfa II., město Vídeň. Tam se také odehrávaly důležité okamžiky, které přímo či nepřímo ovlivnily život v Českých zemích. Ne jinak tomu bylo i v případě rozvoje policejního systému, přičemž ten Vídeňský se stal vzorem pro ostatní země náležící k Habsburskému mocnářství. Pokusím se zde tedy krátce nastínit vývoj vídeňské městské policie, který bych rád rozdělil do několika etap.

Důstojník C. K. četnictva

První zmínka o organizovaném, a do jisté míry se dá říci i systematickém, zajišťování veřejného pořádku, pochází již z roku 1369. Z té doby je nám známo, že ve Vídni byli např. k ostraze bran, mostů tzv. Městští žoldnéři. Ti byli na počátku své existence najímáni jako pomocné síly, ale již ve století patnáctém se jednalo o žoldnéře z povolání, ke kterým bylo v případě potřeby najímáno mužstvo k zajištění ochrany městských vinic s Vídeňského lesa. Od roku 1529 fungovala ve Vídni Stadtguardia neboli městská garda, která byla zřízena v reakci na obléhání Vídně, která však měla charakter vojenské jednotky.

V polovině 17. století byla ve Vídni založena další neméně významná bezpečnostní složka, která dostala název Rumorwache, a která měla své dvě podpůrné složky nazývané Tag- und Nacht-Wache, čili denní a noční stráž. V případě tohoto sboru již mluvíme o vsutku na tehdejší dobu moderním bezpečnostním sboru, jehož členové nosili jednotný oděv (uniformu), byli vyzbrojeni šavlemi a holemi, a užívali coby strážci zákona celé řady výsad. Od roku 1724 bylo

např. zakázáno se slovem či skutkem proti této stráži proviniti, přičemž pachatelé takovýchto provinění mohli být trestáni tělesnými i hrdelními tresty. Od roku 1754 byly patentem o odboji a proti stráži dokonce stanoveny tresty hrozící těm, kdo by se chtěli strážím protiviti. Na stranu druhou v tomto přijatém patentu registrujeme pravděpodobně první snahu jeho tvůrců o stanovení podmínek použití tzv. donucovacích prostředků, kdy bylo přímo stanoveno, že „stráže nemá tlouci lidi, kteří se jí nestavějí na odpor“.

V roce 1791 byl po reformě vídeňské policejní stráže z roku 1776 pro policejní sbor zaveden jednotný název Militär-Polizei-Wach-Corps (Vojenský policejní strážní sbor). V té době již registrujeme první napodobování Vídně jinými městy a systém vídeňské policie se pomalu stal vzorem pro ty ostatní, tedy i pro města nacházející se v Českých zemích.

Významným zlomem bylo zavedení nového bezpečnostního sboru, ke kterému došlo v polovině 19. století, a který nesl název četnictvo. Četníci se do rakousko-uherských končin dostali z Lombardie. V roce 1849 potom bylo císařem Františkem Josefem I. nařízeno zavedení tohoto sboru na celé území říše. Zajišťovali veřejný pořádek na vesnicích a menších městech. Ve městech velkých i nadále fungoval Vojenský policejní strážní sbor, který byl však značně redukován, a jeho některé povinnosti postupně přecházely do rukou policie, ať už státní či městské. Od roku 1895 četnictva upravena zák. č. 1/1895 zákoníku říšského, o četnictvu království a zemí na radě říšské zastoupených (pozn. Autora: tento zákon byl v roce 1918, stejně jako celá řada dalších rakousko-uherských zákonů, zařazen do systému zákonů Československé republiky, a to tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 Sb., Národního výboru československého o zřízení samostatného státu československého a byl zrušen v roce 1920 přijetím zákona č. 299/1920 Sb., o četnictvu).

Sammlerkabinett

www.delcampe.net

C. K. Četnictvo od konce 19. století do roku 1918

Vliv městské policie začal stoupat na úkor té státní po prohrané válce s Pruskem v roce 1866, kdy se samotná města musela postarat o bezpečnost svých obyvatel, a v důsledku toho docházelo k vytváření mnoha nových městských policejních sborů, neboť stávající státní policie ustupovala společně s armádou před postupujícím nepřítelem. V té době také docházelo k postupné stabilizaci policejního systému, jehož nedílnou součástí se na dlouho stalo četnictvo, vykonávající svojí činnost v terénu, a dále uniformovaná i neuniformovaná policie, která se dále členila na městskou a státní, a která fungovala ve velkých městech. Ostatně tento model byl 28. října 1918 převzat naším nově vzniklým státním zřízením a po řadě reforem fungoval na území našeho státu až do roku 1945, kdy byly veškeré bezpečnostní sbory výnosem Košického vládního programu sloučeny do jednoho, který nesl název Sbor národní bezpečnosti.

Podmínky přijetí za člena stráže

1. věk 24-36 let
2. odpovídající vzrůst
3. zdravé a statné tělo
4. znalost obou zemských jazyků, tedy českého a německého, a to slovem i písmem
5. bezúhonnost

Každý nově přijatý strážník složil před uvedením do funkce přísahu, která však součástí služebního řádu není. Propuštěn mohl být strážník z rozhodnutí měšťanstva. Na vlastní žádost byl propuštěn po předložení čtrnácti denní výpovědi, která mohla být purkmistrem zkrácena nebo zcela prominuta. Strážník končící služební poměr měl rovněž právo na vystavení služebního vysvědčení, které mu vystavil purkmistr.

Dovolená

Rotmistr měl pravomoc udělit svému podřízenému den dovolené. O udělení delší dovolené rozhodoval inspektor ustanovený městskou radou, ten však také rozhodoval o tom, jestli bude placená či nikoliv.

Odměny

Odměny byly udělovány strážníkům pouze v případě: „Nadobyčejné služby, příspěví ku pomoci, vysvobození od nebezpečství života, za neobyčejnou obezřetnost, vytrvalost a zmužilé si počínání i při obyčejných službách“. O udělení odměny rozhodovala městská rada na návrh inspektora policie, přičemž byly dvojího druhu:

1. udělení pochvalného dekretu od městské rady
2. peněžitý dar, o jehož výši rozhodovala městská rada dle zásluh strážníka.

Tresty

Za menší provinění strážníka v době služby i mimo ni jim byly udělovány následující tresty:

- a) ústní domluva od velitele;

- b) písemná důtka, jenž se zaznamená do protokolu o trestech;
- c) služební výstraha od inspektora nebo referenta v záležitostech policejních;
- d) peněžitá pokuta, kterou mohl uložit inspektor;

Za menší poklesek či provinění se nepočítalo přijímání úplatků, opilství, opuštění svěřeného stanoviště, opakovaně prokázaná nespolehlivost a porušení úředního tajemství. Za takováto pochybení následoval rovnou trest propuštění ze služby.

Chování strážníků ve službě a mimo ni

Co se týče chování strážníků ve službě i v době mimo ni byl kladen velký důraz na řádné vystupování. Hned v úvodu Hlavy první našeho služebního řádu se píše, že strážník se má chovat slušně, vážně a zdvořile, přičemž měl mít vždy na paměti, že je do své funkce ustanoven k ochraně obyvatelstva, k zachování veřejného pořádku a bezpečnosti. Všechna tato obecná pravidla chování strážníků prostupují celým služebním řádem a jsou potom v mnoha dalších odstavcích opakovaně připomínána u konkrétních povinností. Taktéž bylo povinností strážníka, aby svým chováním dbal o dobrou pověst celého strážního sboru, zvláště na různých slavnostech a shromážděních, kde docházelo ke sročení velkého množství obyvatel, bylo nepřístojné chování přísně zapovězeno.

Zvláštní zřetel byl kladen na zevnějšek, který měl povinnost být vždy čistě oblečen, ve službě měl poboční zbraň a zápisník, který měl za povinnost nosit v kabátě na prsou. Mimo službu nebylo povoleno nosit zbraň. Řádem byla upravena i chůze strážníků, která měla být vážná a „přiměřená“, aby mohli pozorovat vše, co se v okolí děje.

Ve službě bylo zakázáno kouřit, důvěrně se vodit za ruce, a flirtování se ženami. Pro zajímavost v souvislosti se ženami a různými pochybnými styky s osobami opačného pohlaví bylo v ust. § 5 služebním řádu, které neslo název „S kým nemá obecní strážník obcovati“ doslova uvedeno: „Obcovati s lehkými ženskými a jinou známou lůzou obojího pohlaví jest zcela zapovězeno, jakož i navštěvovati špatné a nemravné společnosti.“. S tím souviselo i navštěvování hospod a lokálů, které bylo v době služby za účelem popíjení alkoholu přísně zakázáno. V době mimo služby se strážník nesměl opíjet a měl být vždy připraven, došlo-li k nějakému sporu, hádce nebo rvačce, zakročit, sjednat smír, případně přivolat pomoc službukonajících

kolegů. V neposlední řadě nesměl strážník přijímat žádné dary, což bylo chápáno vždy jako přijetí úplatku.

Použití zbraně

Oprávnění užití zbraň je ve Služebním řádu o obecní stráž královského města Plzně zakotveno v § 18, a strážník směl použít zbraň pouze ve dvou případech:

1. Když se naň útok učiní a on jest donucen se brániti.
2. Aby přemohl skutečný odpor, který se mu z té příčiny činí, aby bylo zmařeno vykonávání jeho povinností služebních.

Nesmíme však zapomenout ještě na jeden případ, kdy mohl strážník zbraň použít, a to v případě nutné obrany, což byla již tehdy jedna z okolností vylučující protiprávnost (Důvody vylučující zlý úmysl), přičemž ta byla dána ust. § 2 písm. g) zák. č. 117/1852 zákoníku říšského, o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících, ze dne 27. května 1852.

„§ 2 Důvody vylučující zlý úmysl

Proto nepřičítá se konání neb opominutí za zločin:

- a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;
- b) když skutek při střídaném pomnutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomnutí trvalo, anebo
- c) v úplném opilství, ve kteréž se pachatel připravil, zločinu v úmyslu nemaje (§ 236 a 523), anebo v jiném pomatení smyslů, v němž sobě činu svého vědom nebyl;
- d) zrušeno
- e) když se při tom přihodil takový omyl, pro který nebylo lze v činu spatřovati zločin;
- f) když zlo povstalo náhodou, nedbalostí anebo z neznalosti následků činu;

g) když skutek se stal z neodolatelného donucení nebo u výkonu spravedlivé nutné obrany.

Že však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění; nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. - Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního (§§ 335 a 431) za čin trestný z nedbalosti.“

Prohledávání v domech a přehlížení jiných místností

Vstoupit do domu strážník mohl pouze v nutných a nevyhnutelných případech, anebo když věc takového vstupu nesnesla odkladu. Zvláště potom mohl vstoupit do domu či místnosti, jestliže se v tomto prostoru ukryla osoba bezprostředně po spáchání protiprávního jednání nebo osoba hledaná. K prohlídce si potom musel strážník přibrat nezúčastněnou osobu (domácího pána nebo jinou hodnověrnou osobu), podobně jako tomu je i dnes. Strážník byl ve všech uvedených případech povinen postupovat v souladu se zákonem č. 87/1862 zákoníku říšského, o svobodě osoby, a zákonem č. 88/1862 zákoníku říšského, na ochranu domovního práva.

Živelné pohromy a jiná neštěstí

Chování strážníka při různých pohromách a neštěstích je popsáno v hlavě třetí Služebního řádu, která nese název „Jak se má strážník chovati při nehodách živly způsobených a při neštěstích.“ Pohromou nebo neštěstím se dle popisovaného služebního řádu rozumí požár, sebevražda, loupežný útok, porod na ulici a volání o pomoc.

Asistence při porodu je skutečně služebním řádem upravena. Strážník měl tehdy jako jednu z dalších povinností zajistit dopravu rodičky do nejbližšího domu k poskytnutí prvotní pomoci, poté měl zavolat doslova: „porodní babičku“, nebo lékaře, a pakliže bylo lékařem nařízeno její přenesení do nemocnice na nosítkách, měl se o to na místě přítomný strážník náležitě postarati. Poté co poskytl první pomoc, měl si zapsat nacionále všech přítomných osob.

Zvláštní část

Služební instrukce o službě občůzkové a vybraná přestoupení zákonů řešené obecními strážníky

Obchůzka tvořila základní pilíř práce strážníka. Byla trojího druhu. Tzv. občůzkou denní bylo myšleno také stání na svěřeném stanovišti, ale především pochůzka v přiděleném okrsku v denní době, kdy měl strážník dohlížet na veřejný pořádek, zamezovat poškozování soukromého a obecního majetku. Při tzv. noční občůzce měl strážník uvedeným věcem věnovat ještě větší pozornost, přičemž se měl pohybovat tiše, zvláště potom v místech, kde se nacházely různé skrýše pochybných osob. Jakmile potom strážník zpozoroval něco podezřelého, měl za povinnost se tomuto náležitě věnovat, kontrolovat věci, které mají podezřelé osoby při sobě a v případě nejasností např. v totožnosti osob, tyto předvést na úřad.

Samostatnou kapitolou byla tzv. občůzka vyklízecí, která spočívala v přísném zavírání hospod, kořalen a kaváren v tzv. policejní hodinu (zavírací hodina). Strážník mohl do těchto pohostinských zařízení vstupovat a „majitele místnosti vážně a klidně upozornit, že hodina k zavírání již odbila“. Následně měl dohlédnout, jestli jsou jeho příkazy plněny, a pakliže jim ze strany majitele nebylo vyhověno, tak jeho jednání oznámit na policejní úřad.

Při občůzce byl kladem velký důraz na tzv. místní a osobní znalost. Na tom bylo založeno strážníkovo „know-how“, jak bychom řekli dnes. Zde musím podotknout, že v dnešní době se dobrá znalost místního prostředí u mnoha strážníků obecních a městských policí, ale i policistů, tedy příslušníků Policie České republiky, zcela vytrácí. Strážník musel znát svěřený okrsek, konkrétně měl uloženo za povinnost znát, kde se nachází lékařská pomoc a „porodní babičky“, a dále jaké hostince, úřady, krčmy, lékárny, a herberky² se v jemu svěřeném okrsku nacházejí.

Na rozdíl od jiných instrukcí, služebních řádů nebo směrnic, které jsem měl to štěstí studovat, měl Služební řád Obecní stráže královského města Plzně jednu zvláštnost. Jeho čtvrté hlavě byl mimo jiné uveden výčet protiprávních jednání, která měl strážník za povinnost řešit v době, když byl zrovna na občůzce, což v tehdejší době bylo v jiných městech řešeno vydáním Policejních řádů, je však zřejmé, že ve městě Plzeň musel být zaveden také Policejní řád, neboť v našem služebním řádu jsou sice vypsána různá protivenství proti platným zákonům, nicméně v řádu chybí

sankce, a tak z toho lze dovodit, že informace o možných způsobech porušování zákona, které se v řádu nacházeli sloužili pro strážníky nejspíš jako služební pomůcka. V popisovaném řádu např. najdeme pojednání o vývěsních skříních, o vytrhování dlažby na ulicích, o skládce uhlí nebo o skládce hnoje v ulicích města.

Řád povozní

Mezi ty zajímavé úpravy chování obyvatel města, tak jak jsou vyjmenovány v dotčeném služebním řádu, patří jistě Řád povozní, z něhož vyplývá, že v Plzni se jezdilo vlevo, nesmělo se s koňmi jezdit rychle, dále se na povozy nesměl během jízdy nikdo zavěšovat. Na mostech se smělo jezdit pouze „krokem“ a drožkáři nesměli za jízdy kouřit nebo práskat bičem.

Závěr

Dotčený Služební řád nelze podrobně popsat celý, neboť se jedná o poměrně rozsáhlé dílo. Pozornému čtenáři mého článku určitě nemůže uniknout jedna skutečnost. Dle mého názoru tato publikace jasně prokazuje snahu o nastolení pořádku mezi bezpečnostními sbory rakouska-uherska na konci 19. stol. Řadu termínů uvedených ve Služebním řádu obecní stráže královského města Plzně navíc známe v podstatě do dnes a vyskytují se v zákonech, které upravují činnost Policie České republiky a Městských policí, přičemž sám jsem přesvědčen o tom, že přijímání různých služebních instrukcí, směrnic a řádů, zastupiteli měst a obcí, přispělo k tomu, že tyto místní normy položili základ vytváření pozdějších zákonů o různých bezpečnostních složkách.

Jiří Převrátil

Seznam použité literatury:

Macek A.: Dějiny obecních policí I..

AUTORSKÝ KOLEKTIV POD VEDENÍM VĚRY PETRÁČKOVÉ A JIŘÍHO KRAUSE: Akademický slovník cizích slov.

Knesl M. a Ohera M.: Vývoj výkonných policejních kompetencí na území České republiky 1918-2007